

⁹ Яковлев В. Ф. Избранные труды: в 3 т / В. Ф. Яковлев. – М.: Юрид. лит-ра, 2012. – Т. 2: Гражданское право: история и современность. – С. 906.

¹⁰ Емелькина И. А. Система ограниченных вещных прав на земельный участок / И. А. Емелькина. – М.: Проспект, 2013. – С. 172–173.

¹¹ Гримм Д. Д. Лекции по догме римского права / Д. Д. Гримм. – М.: Статут, 2014. – С. 266.

¹² Леценко Л. В. Вказана праця.

Резюме

Надьон В. В. Майнові права та обов'язки (у сукупності) як складові спадщини.

У статті аналізуються права та обов'язки, які входять, а також не входять до складу спадщини. Автором запропоноване визначення спадщини, і відповідно до даного визначення розкривається поставлене питання через категорію «склад спадщини». Доведено, що в окремих випадках, установлених законом або правочином, можуть переходити у спадок також особисті немайнові права спадкодавця.

Ключові слова: спадкодавець, спадкоємці, спадщини, склад спадщини, права, обов'язки, сервітут.

Резюме

Наден В. В. Имущественные права и обязанности (в совокупности) как составляющие наследство.

В статье анализируются права и обязанности, которые как входят, так и не входят в состав наследства. Автором предложено понятие наследства, в соответствии с которым раскрывается поставленный вопрос через категорию «состав наследства». Доказано, что в отдельных случаях, установленных законом или сделкой, могут переходить по наследству также личные неимущественные права.

Ключевые слова: наследодатель, наследники, наследство, состав наследства, права, обязанности, сервитут.

Summary

Nadion V. Property rights and obligations (in the aggregate) as components of a legacy.

This article analyzes the rights and responsibilities that include, and are not part of the inheritance. The author proposes the notion of inheritance, and according to which, the question is revealed through the category of “inheritance”. It is proved that in certain cases prescribed by law or the transaction may be inherited also personal non-property rights.

Key words: testator, heirs, inheritance, rights, obligations, servitus.

УДК 339.166:347.77.028

А. О. ОЛЕФІР

Андрій Олександрович Олефір, кандидат юридичних наук, асистент Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПАТЕНТНИХ ПУЛІВ

На сучасному етапі домінуючою є тенденція до договірної та організаційної інтеграції суб'єктів господарювання з метою посилення власних конкурентних позицій, що зумовлена зростаючою монополізацією зовнішніх і внутрішніх ринків, дефіцитом нематеріальних та матеріальних ресурсів, несприятливим підприємницьким середовищем (в Україні не сформовано платоспроможного попиту на інновації). У цьому контексті найбільш ефективним механізмом конкурентної боротьби є володіння майновими правами на об'єкти інтелектуальної власності, насамперед тими, що одержали патентну охорону, що дає змогу легально обмежувати, контролювати інноваційну діяльність інших осіб.

До комунікативних елементів економічної глобалізації відносять, з-поміж іншого, інтенсифікацію процесів регіоналізації, масштабність і багатовекторність інтеграції¹, а перспективною формою науково-технічного прогресу визначають комплексні розробки наукових, технологічних питань у межах однієї організації². На думку М. Портера, стійкі конкурентні переваги підприємств на глобальному рівні часто забезпечуються завдяки їх сильним позиціям на місцях: концентрацією високоспеціалізованих виробництва, працівників, допоміжних інституцій³. У зв'язку з цим популярною є мережева модель організації підприємництва, яка є симбіозом різних правових форм як договірної, так і інституційної колективного господарювання, а також підхід, за якого людські здатності (насамперед колективно розподілені знання і досвід) розглядаються як основа, на якій індивідуальні агенти поєднуються в єдине ціле, а виникаюча при цьому фірма слугує джерелом особливої продуктивності⁴. Як відомо, суттєва частка відкритих інновацій притаманна інформаційно-комунікаційним технологіям, хімічній та фармацевтичній промисловості⁵.

Суб'єкти господарювання можуть залучати інноваційні рішення різними способами, одним із яких, за умови, що суб'єкт безпосередньо володіє правами інтелектуальної власності чи здійснює інноваційну діяль-

ність і не має намірів втрачати господарську самостійність, є кооперація з іншими суб'єктами. Тому в результаті дії названих вище чинників, а також високої вартості провадження інноваційної діяльності, як правило, суб'єкти господарювання, різні за розміром статутного капіталу та кількістю працюючих, заснують так звані патентні пули шляхом укладення договорів про спільну діяльність, установчих договорів, на підставі яких може бути створене господарське товариство чи господарське об'єднання. Обов'язковим предметом таких договорів виступають об'єкти права інтелектуальної власності (патенти, ліцензії). Відомо, що патентний захист внесків у спільні дослідження визнається фактором, що заохочує співпрацю у сфері наукових досліджень і розробок. Наприклад, видача підприємством ліцензії на запатентований винахід може бути більш ефективною, ніж самосійне виведення продукту на ринок.

Незважаючи на те, що різним аспектам проблематики правової охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності приділяють увагу такі науковці, як Г. Андрощук, Ю. Атаманова, Д. Задихайло, О. Кашинцева, А. Козинець, О. Орлюк, В. Пашков, М. Портер, О. Сімсон, Л. Федулова та інші, низка питань, пов'язаних із визначенням шляхів ефективної комерціалізації інноваційних об'єктів, залишилася не дослідженою.

Метою статті є дослідити правові засади створення та функціонування колективних форм управління інтелектуальною власністю, визначити поняття, види, переваги та недоліки патентних пулів, а також особливості застосування до цих відносин положень антимонопольного законодавства.

Патентні пули історично виникли у США як інструмент монополізації ринків великими корпораціями, а з часом – як правовий засіб захисту та використання інтелектуальної власності, за допомогою якого правовласники вийшли на новий рівень прибутковості за рахунок синергії патентів⁶. У теорії під патентними пулами розуміють: а) об'єднання правовласниками належних їм патентів (прав на результати дослідницької діяльності), що дозволяє третім особам придбавати ліцензії одночасно на всі патенти, що входять до пулу⁷; б) договір, відповідно до якого патентовласники об'єднують патенти, відмовляючись тим самим від свого монопольного становища і надаючи свої виключні права третім особам, у результаті чого кожна сторона патентного пулу має право одержати ліцензію на користування інтелектуальною власністю іншого учасника⁸.

Патентні пули спрямовані на забезпечення вирішення таких проблем інноваційної системи, як-от: практична реалізація (впровадження в сферу господарювання) інновацій; об'єднання (концентрація) галузевих знань і технологій; зменшення витрат на ліцензування, адже немає потреби укладати декілька окремих угод; полегшення передачі технологій; забезпечення доступності технологій; систематизація патентної інформації. Використання в господарській практиці патентних пулів надає суб'єктам господарювання низку переваг. Визначимо основні з них. По-перше, концентрація об'єктів інтелектуальної власності дає змогу істотно оптимізувати інноваційні процеси в господарських організаціях: інтеграція технологій і оптимізація процесу розробки інноваційної продукції; збільшення прибутковості та розподіл ризиків, що супроводжують дослідження і розробки, стимулювання стратегічних досліджень, спрямованих на задоволення соціальних потреб. Окрім цього, більш ефективним стає процес ціноутворення інтелектуальної власності (скорочення витрат на перемовини з кожним правовласником при укладенні окремих ліцензійних договорів і договорів про передачу виключних прав; зниження ліцензійних платежів призведе до зменшення собівартості продукції). Необхідно враховувати також те, що значна кількість інноваційних об'єктів належить різним суб'єктам, чим зумовлена складність їх ідентифікації та одержання відповідних дозволів на їх використання. По-друге, дає змогу створювати складні технології та продукцію, вирішуючи проблему «блокуючих патентів». Ця потреба може виникнути в таких випадках: а) продукт виготовлено з використанням кількох технологій різної спрямованості; б) з технічного погляду технології є взаємозамінними, але з юридичного – на кожному з них у встановленому порядку було одержано патент (блокуючий). По-третє, зменшення вірогідності порушення охоронюваних патентами прав, а отже, судових спорів і виплат компенсацій. По-четверте, створення патентних пулів особливо актуальне для держав, що розвиваються, в яких немає ринкових стимулів для розробки та впровадження нових технологій.

Суб'єкти господарювання, що володіють виробничими технологіями, неохоче йдуть на їх передачу, тим самим перешкоджаючи появі нових конкурентів. Натомість передача технологій для виробництва лікарських засобів та їх активних інгредієнтів країнам, що розвиваються, суттєво обмежена чи взагалі не відбувається. Наприклад, від імпорту активних інгредієнтів залежать Бразилія, Таїланд, Індія, Китай⁹. Поширеною є точка зору, згідно з якою процеси злиття триватимуть, доки у світі не буде створено 5–10 фармацевтичних компаній з потужною науково-дослідною базою¹⁰. Більшість економічно розвинених країн цілеспрямовано зосереджують ресурси у перспективних галузях економіки, особливо за умов невинної експансії своїх ТНК¹¹. У загальносвітовому масштабі найбільші інвестиції приватного сектору в інноваційний розвиток зосереджені у галузях електротехніки, автомобілебудування, фармації¹², при цьому нові напрями (біоінформатика, протеоміка, функціональна геноміка) вимагають координації діяльності багатьох суб'єктів господарювання, оскільки, наприклад, фармацевтичне виробництво містить багато пов'язаних промислових процесів (виготовлення активних інгредієнтів, лікарських форм, готових дозованих форм, комбінованих і біологічних препаратів за допомогою методів хімічного синтезу, ферментації, екстракції, пакування тощо). У 2010 р. Міжнародна закупівельна організація лікарських засобів (UNITAID) підтримала створення патентного пулу препаратів для ВІЛ-інфекції.

Варто визначити дві загальні правові форми, в яких можуть створюватися патентні пули.

По-перше, це заснування господарського товариства чи господарського об'єднання (корпорації), якому надаються в користування (на підставі виключних ліцензій) чи передаються патенти або інші документи, що

посвідчують майнові права на об'єкти інтелектуальної власності. До особливостей цієї правової форми належать такі: а) предметом інтеграції є значна кількість патентів або декілька високовартісних патентів; б) контроль за діяльністю заснованої господарської організації з боку учасників, а також періодичний незалежний аудит; в) голоси учасників в органі управління розподілені пропорційно вартості внесених до статутного фонду об'єктів інтелектуальної власності; г) вищий орган управління товариства чи об'єднання регулює ціноутворення, визначає доцільність створення, реалізації запатентованого продукту; д) основною метою діяльності є не одержання роялті, а задоволення спільних потреб у сфері ліцензування (блокуючі патенти перешкоджають створенню замкненого виробничого циклу). Так, Консультативний комітет Уряду США свого часу запропонував створити літакобудівну асоціацію, оскільки великі ставки роялті гальмували розвиток індустрії, що не могла виробляти достатньо літаків для державних потреб¹³.

Визначити одну найбільш оптимальну організаційно-правову форму статутного патентного пулу неможливо, адже це залежить від критеріїв і цілей, на основі яких відбувається інтеграція, складу учасників, порядку спільного використання об'єктів права інтелектуальної власності, обсягу прав, які передаються. Стосовно господарських товариств, то вони створюються як шляхом злиття, приєднання учасників, так і організації спільних підприємств. Це проміжний варіант між заснуванням господарського об'єднання і діяльністю в рамках простого товариства, який доцільно застосувати тоді, коли патентний пул створюється для цільової розробки конкретної технології, що не потребує залучення значних ресурсів. Для високовартісних проектів, коли учасники бажають ефективно контролювати управителя, слід заснувати акціонерне товариство. Організаційно-правова форма повного товариства є доцільною для невеликої групи інноваторів, які на правах засновників будуть безпосередньо залучені до провадження інноваційної діяльності. Перевагою командитного товариства є можливість залучення портфельних інвесторів, які будуть нести відповідальність у межах своїх вкладів і не впливатимуть на господарську політику організації. Крім цього, та обставина, що повні учасники несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім належним їм майном (зокрема, це товариство з додатковою відповідальністю), позитивно впливатиме на залучення зовнішніх інвестицій, розвиток партнерських відносин.

При вирішенні питання щодо створення того чи іншого господарського об'єднання необхідно зважати насамперед на ступінь централізації управління господарською діяльністю учасників, потреби в додаткових виробничих потужностях. Якщо учасники планують інтеграцію за одним-двома напрямками, то це «м'яка» централізація у формі асоціації (правління асоціації не має права втручатись у виробничу та комерційну діяльність своїх членів, хоча допускається централізація однієї чи декількох виробничо-господарських та управлінських функцій). Консорціум може бути створений як тимчасове об'єднання для реалізації певних інвестиційних проектів (науково-технічних, будівельних, природоохоронних тощо), з визначенням суб'єкта господарювання-лідера, який координуватиме його діяльність. За тривалого функціонування він може бути перетворений на більш складне об'єднання – концерн або корпорацію. У випадку, коли йдеться про довгостроковий співпрацю технологічно взаємопов'язаних організацій, з-поміж яких є учасник-лідер, то може бути створений концерн, коли втрачається господарська самостійність учасників, встановлюється управлінська та фінансова залежність. Заснування корпорації у формі холдингу, як правило, має сенс, якщо учасники прийняли рішення максимально інтегрувати власну діяльність шляхом інвестування в її статутний фонд пакетів корпоративних прав, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності. Це може бути як чистий, так і змішаний холдинг (холдингова компанія, поряд із управлінням контрольним пакетом акцій іншого підприємства, може здійснювати господарську діяльність у інших сферах). Учасники холдингу мають значну самостійність у процесі оперативно-господарської діяльності.

По-друге, це укладення договору про спільну діяльність (простого товариства), коли об'єкти права інтелектуальної власності одержують правовий режим спільної часткової власності (як виняток, може утворюватися господарське товариство), або ліцензійних угод (перехресне ліцензування) між усіма учасниками. Стосовно цієї правової форми функціонування патентних пулів, то, зазвичай, предметом інтеграції є незначна кількість патентів, на користування якими видається єдина ліцензія, з визначенням порядку розподілу роялті між учасниками. Сферою її застосування є певна виробнича ланка або технологія. У договорі про спільну діяльність сторони визначають порядок координації спільних дій (ведення спільних справ), правовий режим виділеного для спільної діяльності майна і результатів спільних дій, а також порядок покриття витрат і збитків учасників. Одним із прикладів конкуруючих патентних пулів є заснування в США підприємством «МРЕG LA» патентного пулу для збору роялті від патентовласників за використання технології «VP8/WebM» і, відповідно, формування пулу компанією «Google» для розповсюдження «WebM», як безоплатного та незалежного файлового формату¹⁴.

Укладення ліцензійних договорів надає сторонам інноваційних відносин суттєві господарські переваги: зменшується строк для розробки й освоєння нового виробу в серійному виробництві (1,5–2 роки); економляться ресурси. У патентних пулах застосовуються такі ліцензійні механізми: 1) поворотні ліцензії, яким притаманні наступні ознаки: а) передбачають зустрічну передачу ліцензіатом ліцензіару прав на будь-які удосконалення, що належать до ліцензованої технології ліцензіара, які ліцензіат може зробити або придбати; б) можуть передбачати додаткову передачу будь-яких інших розробок, створених ліцензіатом на базі патентного пулу; в) з одного боку, дають змогу ліцензіару користуватися удосконаленою технологією та ефективно конкурувати, а, з другого боку, можуть стримувати власні науково-дослідницькі розробки ліцензіара; 2) перехресні ліцензії, яким притаманні наступні ознаки: а) передбачають взаємну поступку прав на вико-

ристання об'єктів інтелектуальної власності (обмін патентними ліцензіями, що передбачає надання кожною зі сторін іншої прав на використання інноваційних об'єктів, необхідних для випуску певного продукту¹⁵), коли суб'єкти господарювання, володіючи блокуючими патентами, в процесі інноваційної діяльності не можуть не порушувати права один одного, або коли роялті обкладаються великими податками; б) у цьому разі обмін правами інтелектуальної власності є більш привабливим для власників технології, ніж грошова винагорода за її використання третіми особами. Перехресне ліцензування, як правило, означає участь лише двох патентовласників (рідше – кількох), а кількість учасників у пулі фактично необмежена¹⁶. За умови, якщо створено корпоративний патентний пул, для організації його роботи також може видаватися ліцензія підприємства (дозвіл на організацію виробництва товару на конкретному підприємстві) або ліцензія корпорації (розповсюджується на всі підприємства, що входять до складу корпорації, концерну чи іншого об'єднання підприємств). Необхідно враховувати, що в патентному пулі можуть укладатися патентні, безпатентні та комплексні ліцензії, а також пакетні та ліцензії на розробку (ліцензіар надає ліцензіатові право розробляти (удосконалювати) об'єкт винаходу, як правило, коли ліцензіар не має змоги довести свою розробку до промислового освоєння¹⁷).

До спільних рис патентних пулів належать такі: 1) підставою створення є домовленість між учасниками про спільне користування певними об'єктами права інтелектуальної власності (оскільки ці об'єкти можуть підпадати під різні режими правової охорони, назва «патентний пул» є умовною) і гарантування всіх необхідних ліцензійних відрахувань (взаємний розподіл одержаного прибутку), пропорційно до внесених часток; 2) визначення напрямів спільного користування результатами інтелектуальної діяльності; 3) брати участь можуть бути будь-які учасники відносин у сфері господарювання, яким на праві власності або користування (в цьому разі відносини з іншими учасниками патентного пулу будуть субліцензійними) належать майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, що, як правило, мають приблизно однакову цінність; 4) функціонування в правовій формі договірної чи статутної об'єднання; 5) метою є досягнення монопольного становища на ринках інтелектуальної власності та інноваційної продукції шляхом концентрації нематеріальних і матеріальних активів, особливо якщо для розвитку продукту чи технології необхідно забезпечити одночасний і недискримінаційний доступ суб'єктів господарювання до великої кількості взаємодоповнюючих патентів; 6) використання спільного майна для вирішення внутрішніх потреб учасників (впровадження у виробництво продукції) та зовнішніх – надання в користування інноваційних об'єктів третім особам (ліцензійна діяльність); 7) патенти та інші інноваційні об'єкти, як внески до спільного майна, за критерієм одержання плати правовласниками, поділяються на звичайні (не передбачають одержання плати за внесений патент) і виключні (передбачають компенсацію за результатами незалежної оцінки); 8) встановлено режим «найбільш сприятливого захисту ліцензійних ставок», згідно з яким жоден учасник патентного пулу не має ліцензійних ставок, більш вигідних, аніж інші учасники, а також умова «про повернення», відповідно до якої всі стратегічно важливі патенти, які учасники чи покупці ліцензій можуть одержати в майбутньому стосовно певної технології, автоматично передаються в пул; 9) створення патентних пулів найбільш доречно на доринковій стадії інноваційного процесу під час проведення прикладних досліджень, технологічних робіт і розробок; 10) сприятливі умови для створення продовжуваних і швидких інновацій, коли в результаті зрілості певних технологій суб'єкти господарювання інвестують у сфери, не обов'язково пов'язані з їх первинною спеціалізацією; 11) товарна та технологічна модульність (виробництво складної продукції, що являє собою комплекс взаємодоповнюючих компонентів, виготовлених різними підприємствами).

Патентні пули є мережевими господарськими структурами, у рамках яких реалізуються відкриті інновації, тобто суб'єкти господарювання комерціалізують не тільки власні технологічні рішення, а й інновації з інших – зовнішніх джерел. На думку Й. Шумпетера, сутність моделі приватного інноваційного інвестування полягає в одержанні у разі успіху тимчасового, але монопольного прибутку¹⁸. Модель відкритих інновацій передбачає, що учасники патентного пулу відмовляються від патентного захисту та сплати ліцензійних платежів між собою, відкривають партнерам власні знання і технології у частині, необхідній для спільної інноваційної розробки. 3-поміж інших ознак виділяють наступні: а) неієрархічна організаційна структура зі змінною ролей і гібридні інституційні форми, при автономності учасників; б) загальнодоступність відомостей про спільні розробки, коли кожен суб'єкт господарювання має право подати заявку для участі в них (забезпечення доступу до глобальних інтелектуальних ресурсів, не обмежуючись штатом власних працівників); в) добровільність господарських зв'язків у мережі, контрактна форма їх регулювання, змінюваність і множинність лідерства; г) багаторівнева співпраця учасників; д) загальна мета діяльності ґрунтується на задоволенні приватних інтересів учасників. Даний підхід сприяє усуненню таких недоліків, як обмеженість творчості, шаблонізація, негнучкість, висока витратність, низька адаптивна ефективність¹⁹. Фахівці зауважують, що мережеві відносини мають тривалий характер, орієнтовані на виробництво і реалізацію кінцевих продуктів²⁰.

У формуванні патентних пулів беруть участь суб'єкти господарювання трьох типів: вертикально інтегровані підприємства, що здійснюють як дослідження та розробки, так і виробництво інноваційного продукту, а також ті, що спеціалізуються на дослідженнях і розробках або на виробничій діяльності. Наприклад, патентний пул щодо «МРЕG»-технології об'єднав 27 патентів дев'яти патентовласників, зокрема, це були «Fujitsu», «General Instrument», «Lucent», «Matsushita», «Mitsubishi», «Philips», «Scientific-Atlanta», «Sony», «Columbia University». Для управління патентами, переданими до пулу, була створена ліцензійна компанія «МРЕG LA», яка оцінювала їх важливість для технології, що дало змогу включити до пулу лише суттєві патенти, а не ті, що є конкуруючими й альтернативами один одному²¹.

Частина практиків на сучасному етапі сходяться на думці, що патентна система гальмує прогрес: неможливо розпочати жодне дослідження, щоб не натрапити на перешкоду у формі патенту. Крім цього, існує проблема розриву між доринковою та ринковою стадіями інноваційного процесу. Тому найбільш перспективною є та система охорони права інтелектуальної власності, в якій вільний обіг науково-технічної інформації поєднується зі справедливою винагородою винахіднику. З огляду на це необхідно створити систему, коли правласники вільно реалізують об'єкти інтелектуальної власності інноваційним виробникам, а останні сплачують їм частину прибутку від реалізації.

Перші спроби вирішити ці проблеми здійснив уряд США, де в 1903 р. брати Райт сконструювали моторний літак з ефективною системою управління у формі елеронів. Їх основним конкурентом було французьке авіаційне підприємство, з яким виник патентний спір, що тривав з 1908 р. по 1917 рік. У результаті американське підприємство припинило модернізацію, і розвиток літакобудівної промисловості США призупинився. Оскільки в умовах війни уряд закуповував літаки у Франції, було поставлено завдання відновити їх виробництво національними зусиллями. Для цього держава прийняла рішення про примусове створення патентного пулу (патентної корпорації), в яку уряд включив усіх авіавиробників. Згідно з цим рішенням кожен з учасників сплачував певний членський внесок за участь у корпорації і потім міг вільно (без сплати роялті) використовувати всі патенти корпорації. Для компенсації втрат основних сторін уряд відшкодував їм тверду суму – по 2 млн дол. США. Тому науковці не випадково ведуть мову про необхідність створення стимулів для приєднання суб'єктів господарювання до патентних пулів: основним фактором виступає механізм встановлення величини ліцензійних платежів для підприємств, які не входять до пулу та мають намір одержати доступ до його технологій²². Варто врахувати, що для підприємств, які проводять діяльність виключно в сфері досліджень і розробок, завжди є стимули ухилитися від формування патентного пулу, оскільки часто ліцензійні платежі є основним джерелом їх доходів, натомість рівномірний розподіл ліцензійних доходів між усіма учасниками пулу призведе до недофінансування попередньої стадії інноваційного циклу.

Отже, під патентним пулом варто розуміти групу суб'єктів господарювання, які передали в спільне використання належні їм майнові права на користування об'єктами інтелектуальної власності шляхом заснування договірної чи статутної об'єднання підприємств, господарського товариства чи укладення договору про спільну діяльність, для провадження спільної інноваційної та ліцензійної діяльності з метою досягнення вищих економічних результатів.

Беручи до уваги корисність випереджаючого господарсько-правового регулювання суспільних відносин²³, варто запропонувати деякі зміни до законодавства. По-перше, закріпити правові передумови для діяльності патентних пулів – доповнити гл. 34 ГК України «Правове регулювання інноваційної діяльності» новою статтею «Партнерські форми здійснення інноваційної діяльності» такого змісту: «З метою реалізації інвестиційних проектів на основі науково-технологічної та виробничої кооперації, виготовлення конкурентоспроможної продукції, розробки нових технологій, ефективної ліцензійної діяльності, суб'єкти господарювання мають право об'єднуватися в патентні пули. Це групи суб'єктів господарювання, які передали в спільне використання належні їм майнові права на користування об'єктами інтелектуальної власності шляхом заснування договірної чи статутної об'єднання підприємств, господарського товариства чи укладення договору про спільну діяльність, для провадження спільної інноваційної та ліцензійної діяльності з метою досягнення вищих економічних результатів». По-друге, у цій же статті визначити підстави для створення патентних пулів загальнонаціонального значення за рішенням КМУ, зокрема: перспективи суттєвого прискорення економічного розвитку України (посилення конкурентоспроможності); гарантування національної безпеки в ключових сферах суспільних відносин; справедливий захист приватних інтересів суб'єктів господарювання. Крім цього, для залучення максимально повного складу учасників інноваційного процесу необхідно забезпечити перерозподіл більшої частки ліцензійних платежів на користь науково-дослідницьких організацій, а для компенсації витрат основних сторін (від зменшення доходності ліцензійної діяльності) компенсувати їхні втрати за рахунок державних коштів у твердій сумі.

На думку Д. В. Задихайла, концентрація економічної влади окремих суб'єктів може досягати надзвичайних параметрів, але формально не порушувати законодавство про економічну конкуренцію²⁴. Якщо право інтелектуальної власності спрямоване на стимулювання розробок і захист монополії правласника, то антимонопольне – на підтримання конкуренції, яка також забезпечує економічний розвиток. У підсумку ж вони, як і решта галузей права, стратегічними завданнями мають підвищення суспільного добробуту і заохочення інноваційної діяльності. Тому важливо знайти баланс між правовим забезпеченням захисту конкуренції та інтелектуальної власності. У США, наприклад, хоча судова практика і доктрина стоять на позиції, що інтелектуальна власність має особливу правову природу та потребує спеціального антимонопольного регулювання, в законодавстві діє загальний принцип, згідно з яким інтелектуальна власність має розглядатися на рівних з речовим правом. Верховний суд США у справі «*Mercoid Corp. v. Mid-Continent Co*» постановив, що особи не можуть використовувати одну монополію для того, щоб створити іншу. Задоволення потреб чи інших інтересів патентовласника не виправдовує будь-яке використання монополії патентів²⁵. Водночас бар'єри для третіх осіб, доступ яких на ринок обмежений патентом правласника, є законними з урахуванням передбаченої патентним правом монополією влади патентовласника²⁶.

У фармацевтичній сфері співпрацюють, як правило, невеликі біотехнологічні та фармацевтичні компанії, дослідні інститути приватного сектору, університети, дослідницькі організації, що прагнуть знизити видатки за допомогою встановлення більш тісних партнерських відносин із іншими учасниками²⁷.

Зважаючи на нерозвиненість вітчизняного ринку інноваційних технологій і відсутність нормативної регламентації господарських відносин за участю патентних пулів, через що ці відносини не набули достатнього поширення на практиці, недостатньо зрозумілим є їх вплив на ринок. Водночас патентні пули несуть мінімальні антиконкурентні ризики, хоча монополізуючий ефект може мати місце, якщо він використовується для одержання ринкової влади та максимізації прибутків. Ризиковість договірних і корпоративних патентних пулів для учасників пов'язують із тим, що в доктрині чітко не вироблено правову позицію стосовно співвідношення антимонопольного права та права інтелектуальної власності. Крім цього, позитивістський характер вітчизняного законодавства є суттєвим стримуючим фактором для використання нових правових конструкцій. Водночас антимонопольне законодавство суттєво не обмежує діяльність, пов'язану з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Учасники патентного пулу апріорі є конкурентами на відповідному товарному ринку і як до вертикальних, так і до горизонтальних угод, що укладаються між ними, застосовуються антимонопольні обмеження. Під час створення та діяльності патентних пулів можливі кілька варіантів порушення конкуренції.

По-перше, це здійснення суб'єктами господарювання узгоджених дій, пов'язаних зі створенням та діяльністю договірних патентних пулів, коли передбачається координація діяльності їх учасників. Водночас приписом ст. 9 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. встановлено, що не є антиконкурентними узгодженими діями суб'єктів господарювання узгоджені дії стосовно прав інтелектуальної власності. Зокрема, стосовно угод про передачу прав інтелектуальної власності, про використання об'єкта права інтелектуальної власності в тій частині, в якій вони обмежують у здійсненні господарської діяльності сторону угоди, якій передається право, якщо ці обмеження не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності. Вважається, що не виходять за межі зазначених прав обмеження стосовно обсягу прав, які передаються, строку та території дії дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також виду діяльності, сфери використання, мінімального обсягу виробництва.

Як з'ясувалося, правовий механізм функціонування патентних пулів дає змогу їх учасникам запроваджувати колективні технічні стандарти, що містять уніфіковані вимоги до структури та сумісності технічних пристроїв або сукупності ознак, яким повинні відповідати зразки продукції. Це є невід'ємним елементом діяльності кожного пулу, за допомогою якого вирішується проблема сумісності продуктів і технологій. Нагадаємо, що узгоджені дії, спрямовані на розроблення та застосування уніфікованих технічних умов або стандартів щодо товарів, можуть бути дозволені органами АМКУ. Якщо інтелектуальна власність спрямована на набуття права використовувати певне знання одним суб'єктом господарювання, то стандарт спрямований на адаптацію спільного пулу знань для того, щоб він міг використовуватися всіма сторонами (інвесторами та користувачами). У рамках патентного пулу можливо з мінімальними витратами запровадити галузевий стандарт, що створить позитивні зовнішні мережеві ефекти, а збільшення кількості учасників сприятиме зменшенню виробничих витрат і зростанню попиту. Так, патентні пули як засіб стандартизації широко використовуються у високотехнологічних галузях²⁸. Водночас стандартизація може обмежити інноваційну діяльність на ринку, свідчити про монополізацію. Часто великі підприємства намагаються встановити стандарти в галузі на основі численних патентних, що дасть їм змогу утримувати лідерські позиції більш тривалий строк і одержати доходи для подальшого інвестування, необхідного для створення стандарту.

Включення до патентного пулу суміжних патентів або тих, що не є необхідними для створення технології, як правило, призводить до необґрунтованого підвищення вартості ліцензій – завищення роялті за користування патентним пулом, а отже, до обмеження конкуренції. Для того, щоб ліцензії надавалися за справедливими, розумними та недискримінаційними ставками, останні слід розраховувати залежно від ціни на технологію, яка виробляється на основі цих патентів, або визначати як розумний відсоток від ціни нижчої технології. Стосовно відносин між учасниками пулу, то в них доречно запроваджувати режим «найбільш сприятливого захисту ліцензійних ставок», згідно з яким для жодного учасника пулу не встановлені ліцензійні ставки більш вигідні, ніж для решти учасників, окрім науково-дослідницьких організацій чи основних учасників, які зазнають найбільших збитків у формі упущеної вигоди.

У цьому контексті викликає інтерес досвід правового регулювання зазначених відносин у США. Так, перші патентні пули почали з'являтися в середині XIX ст., але з посиленням антимонопольного регулювання на початку XX ст. їх створення почало розглядатися як засіб обмеження конкуренції. Поряд із тим держава стикнулася з проблемою сповільнення економічного розвитку, оскільки патенти на ключові технології в основних галузях належали конкуруючим підприємствам. Тому в 1917–1919 рр. уряд у розпорядчому порядку створив такі патентні пули, як «Асоціація виробників літаків» і «РадіоКорпорація Америки»²⁹. Втім, починаючи з 1940-х рр. їх створення знову почало заборонятися: патентовласники втратили «імунітет» щодо антимонопольного законодавства. Хоча Верховний суд США у справі «Vement v. National Harrow Co.» сформулював «загальне правило абсолютної свободи» у використанні та реалізації майнових прав згідно з патентним законодавством, але у зв'язку з численними зловживаннями з боку правовласників він став на позицію доцільності обмеження діяльності патентних пулів: у справі «International Salt Co., Inc. v. United States» було встановлено презумпцію, згідно з якою володіння патентом прирівнюється до одержання ринкової влади. Як наслідок, посилений державний контроль за реалізацією правовласниками своїх правомочностей призвів до скорочення практики їх застосування. З метою виправлення даної негативної тенденції в 1986 р. Верховний суд США в справі «Windsurfing Int'l, Inc. v. AMF, Inc.» скасував базове правило, за яким патент надавав правовласнику ринкову владу, підтримавши так зване «правило розумності». Це рішення було під-

тверджене в 2006 р. у справі «Ill. Tool Works Inc. v. Ind. Ink, Inc.». Як результат, у США кількість патентних пулів зростає. На сучасному етапі в антимонопольному законодавстві США домінує позитивна оцінка патентних пулів: у Керівних принципах від 1995 р. закріплено, що виключне право на об'єкт інтелектуальної власності не свідчить про наявність у правовласника домінуючого становища, оскільки в більшості випадків на ринку присутні досить актуальні чи потенційно близькі аналоги продукту, процесу чи механізму, що обмежують ринкову владу патентовласника³⁰. Але це не завжди стосується узгодженої цінової політики. Зокрема, Верховний суд США у справі «Standard Oil Co. vs. United States» зазначив: якщо члени патентного пулу фактично домінують в індустрії, встановлюють і підтримують певний рівень роялті, то це рівнозначно ціновій монополії на ринку. На думку дослідників, патентний пул, в якому для внутрішніх ліцензіатів встановлений менший розмір роялті, ніж для зовнішніх, з високим ступенем імовірності обмежує конкуренцію³¹.

Таким чином, названа діяльність не належить до антиконкурентних узгоджених дій, за винятком випадків, коли учасниками патентного пулу встановлюються ціни чи інші дискримінаційні умови придбання (реалізації) інноваційних продуктів, галузеві стандарти тощо. При цьому варто зважати на те, що чим більш вузько та конкретно визначені умови про порядок видачі зворотних ліцензій, з вказівкою на їх невиключний характер, чим детальніше описані технології, на які видається ліцензія, тим вищою є ймовірність того, що договір про надання зворотної ліцензії не буде визнано таким, який порушує антимонопольне законодавство. Обмеження активності користувачів ліцензій стосовно провадження власної науково-дослідницької діяльності, наприклад, шляхом встановлення в ліцензійному договорі умови про видачу зворотної ліцензії, не суперечить чинному законодавству.

Для учасників патентного пулу додатковим правовим засобом захисту власних інтересів є нормативний припис ст. 10 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р., згідно з яким антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання можуть бути дозволені відповідними органами АМКУ, якщо їх учасники доведуть, що ці дії сприяють: удосконаленню виробництва, придбанню або реалізації товару; техніко-технологічному, економічному розвитку; розвитку малих або середніх підприємств; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробленню та застосуванню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробництва.

По-друге, це монополізація ринків і зловживання монополієм становищем, пов'язані зі створенням корпоративних патентних пулів. Відповідно до розд. 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. створення корпоративних патентних пулів може підпадати під ознаки концентрації суб'єктів господарювання: а) заснування господарської організації двома і більше суб'єктами господарювання, яка протягом тривалого часу самостійно здійснюватиме діяльність, але таке створення не призведе до координації конкурентної поведінки між учасниками цього об'єднання, а також між ними й новоствореним суб'єктом господарювання; б) рідше – набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання; злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого. Стосовно допустимості, з погляду антимонопольного права, спільного підприємства, то у випадку створення корпоративного патентного пулу це залежить від ролі, яку відіграє в ньому останній. Якщо суб'єкт господарювання заснований виключно чи переважно для видачі ліцензій на користування майновими правами інтелектуальної власності, що належать патентному пулу, то саме відповідність пулу вимогам антимонопольного законодавства відіграє вирішальну роль. Якщо ж останній є одним із елементів складної структури здійснення господарської діяльності, то визнання патентного пулу незаконним не вплине на діяльність спільного підприємства як господарської організації.

З огляду на те, що законодавство про захист економічної конкуренції допускає визнання як одного, так і групи суб'єктів господарювання такими, що займають монополієм (домінуюче) становище на ринку товару, групова господарська діяльність на основі об'єднання інноваційних об'єктів може містити риси зловживання монополієм становищем, зокрема, стосовно: встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин. Три останні підстави є умовними щодо відносин з використанням майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, адже цілі та статус патентних пулів є об'єктивно виправданими причинами для вчинення названих дій.

Отже, можемо зробити висновки, що поряд із позитивною оцінкою закріпленого в законі спеціального режиму здійснення узгоджених дій стосовно прав інтелектуальної власності концептуально аналогічні норми варто передбачити для відносин, пов'язаних із здійсненням державного контролю за концентрацією суб'єктів господарювання і заборону зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку. Тобто, встановити винятки із загальних заборон щодо права інтелектуальної власності. Також доцільно запропонувати такі зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р.: 1) ст. 4, у якій описана державна політика в сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму, доповнити ч. 7 наступного змісту: «Цей закон не поширюється на відносини, пов'язані з діяльністю

патентних пулів, за винятком випадків, коли відповідні права умисно використовуються їх власниками для обмеження конкуренції, монополізації ринків, а не досягнення суспільно корисних цілей соціально-економічного розвитку»; 2) ч. 2 ст. 9 викласти в новій редакції: «Вважається, що не виходять за межі прав, зазначених у частині першій цієї статті, обмеження стосовно обсягу прав, які передаються, строку та території дії дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також виду діяльності, сфери використання, мінімального обсягу та стандартів виробництва, ціни».

¹ *Макуха С. М.* Тенденції розвитку сполучних елементів процесу економічної глобалізації / С. М. Макуха // Вісник Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – 2011. – № 3 (6). – С. 15–25. – (Серія «Економ. теорія та право»).

² *Войтов І.* Будущее страны определяют инновации / И. Войтов // Экономика Беларуси. – 2010. – № 2. – С. 16–22.

³ *Портер М.* Конкуренция / М. Портер. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2003. – 608 с.

⁴ *Катькало В. С.* Ресурсная концепция стратегического управления: генезис основных идей и понятий / В. С. Катькало // Вестник Санкт-Петербургского ун-та: Серия: Менеджмент. – 2002. – № 4. – С. 20–42.

⁵ *Open Innovation in Global Networks / OECD.* – October 2008. – 128 p.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/48/35/41721342.pdf> – Заголовок з екрана.

⁶ *Бородкин В.* Патентные пулы: правовая природа и тенденции применения в России / В. Бородкин, Е. Черкасова // Legal Insight. – 2012. – № 8 (14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalinsight.ru/issue-archive/legal-insight-8-2012/> – Заглавие с экрана.

⁷ *Бородкин В.* Патентные пулы в законодательстве США / В. Бородкин, Е. Черкасова // Корпоративный юрист. – 2012. – № 7. – С. 61–63.

⁸ *Бородкин В.* Патентные пулы: правовая природа и тенденции применения в России / В. Бородкин, Е. Черкасова // Legal Insight. – 2012. – № 8 (14): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalinsight.ru/issue-archive/legal-insight-8-2012/> – Заглавие с экрана.

⁹ *Kaplan W.* Local production of pharmaceuticals: industrial policy and access to medicines / W. Kaplan, R. Laing // An overview of key concepts, issues and opportunities for future research: Health, nutrition and population (HNP) discussion paper. – January 2005: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Documents.worldbank.org/curates/en/2005/01/5733898/local-production-of-pharmaceuticals-industrial-policy-and-access-to-medicines-overview-key-concepts-issues-opportunities-future-research> – Заголовок з екрана.

¹⁰ Курс на глобализацию // Фармацевтический вестник. – 2004. – № 11 (322). – С. 7–14.

¹¹ *Пашков В. М.* Глобалізація фармацевтичного ринку: основні загрози національному економічному суверенітету / В. М. Пашков // Процеси економічної глобалізації та напрями модернізації правового господарського порядку в Україні: мат. круглого столу (м. Харків, 26 квітня 2012 р.) / редкол. Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, В. С. Мілаш. – Х.: Юрайт, 2012. – С. 18–22.

¹² *Масленников Н. А.* Инновационная деятельность японских компаний (1990-е – 2000-е гг.): автореф. дисс. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.14 «Мировая экономика» / Н. А. Масленников; Институт стран Азии и Африки МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – С. 18.

¹³ *Бородкин В.* Патентные пулы в законодательстве США / В. Бородкин, Е. Черкасова // Корпоративный юрист. – 2012. – № 7. – С. 61–63.

¹⁴ *Бородкин В.* Патентные пулы: правовая природа и тенденции применения в России / В. Бородкин, Е. Черкасова // Legal Insight. – 2012. – № 8 (14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalinsight.ru/issue-archive/legal-insight-8-2012/> – Заглавие с экрана.

¹⁵ *Дмитришин В. С.* Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні: навч. посіб. / В. С. Дмитришин. – К.: Инст. інтел. власн. і права, 2008. – 248 с.

¹⁶ *Бородкин В.* Вказана праця.

¹⁷ *Дмитришин В. С.* Вказана праця.

¹⁸ *Шумпетер Й.* Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с нем. В. Автономова; под общ. ред. А. Милейковского. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

¹⁹ *Шерешева М. Ю.* Межфирменные сети: моногр. / М. Ю. Шерешева. – М.: МГУ; ТЕИС, 2006. – С. 161.

²⁰ *Федулова Л. І.* Економіка знань: підруч. / Л. І. Федулова. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – С. 593.

²¹ *Aoki R.* The consortium standard and patent pools / R. Aoki, S. Nagaoka // Economic Review. – 2004. – Vol. 55, issue 4. – Pp. 345–357.

²² Там само.

²³ *Задихайло Д. В.* Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Д. В. Задихайло; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х., 2013. – 38 с.

²⁴ *Задихайло Д. В.* Правовий господарський порядок в Україні: десятирічний досвід конституційно-правового забезпечення / Д. В. Задихайло // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 143–153.

²⁵ *Бородкин В.* Патентные пулы в законодательстве США / В. Бородкин, Е. Черкасова // Корпоративный юрист. – 2012. – № 7. – С. 61–63.

²⁶ *Бородкин В.* Патентные пулы: правовая природа и тенденции применения в России / В. Бородкин, Е. Черкасова // Legal Insight. – 2012. – № 8 (14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalinsight.ru/issue-archive/legal-insight-8-2012/> – Заглавие с экрана.

²⁷ *Moran M.* The new world of neglected disease drug R&D / M. Moran // CIPIN presentation. – November 2005: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/intellectualproperty/events/OpenForumMaryMoran.pdf> – Заголовок з екрана.

²⁸ *Aoki R.* The consortium standard and patent pools / R. Aoki, S. Nagaoka // Economic Review. – 2004. – Vol. 55, issue 4. – P. 345–357.

²⁹ *Merges R.* On the complex economics of patent scope / R. Merges, R. Nelson // *Columbia Law Review*. – 1990. – Vol. 90, issue 4. – P. 839–916.

³⁰ *Бородкин В.* Патентные пулы в законодательстве США / В. Бородкин, Е. Черкасова // *Корпоративный юрист*. – 2012. – № 7. – С. 61–63.

³¹ *Antitrust Enforcement and Intellectual Property Rights: Promoting innovation and competition / A report issued by the U.S. Department of justice and the Federal trade commission.* – 2007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ftc.gov/reports/antitrust-enforcement-and-intellectual-property-rights-promoting-innovation-competition-report> – Заголовок з екрана.

Резюме

Олефір А. О. Правові засади створення та діяльності патентних пулів.

У статті досліджено правові засади створення та функціонування колективних форм управління інтелектуальною власністю, специфіка відкритих інновацій. Визначено поняття та види патентних пулів, їх переваги та недоліки, а також правила застосування до цих відносин положень антимонопольного законодавства.

Ключові слова: патент, інтелектуальна власність, інноваційний процес, патентний пул, конкуренція, антиконкурентні узгоджені дії.

Резюме

Олефир А. А. Правовые основы создания и деятельности патентных пулов.

В статье исследованы правовые основы создания и функционирования коллективных форм управления интеллектуальной собственностью, специфика открытых инноваций. Определены понятия и виды патентных пулов, их преимущества и недостатки, а также правила применения к этим отношениям положений антимонопольного законодательства.

Ключевые слова: патент, интеллектуальная собственность, инновационный процесс, патентный пул, конкуренция, антиконкурентные согласованные действия.

Summary

Olefir A. The legal basis for the creation and activities of patent pools.

In the article were investigated the legal basis for the creation and activities of collective forms of intellectual property, the specifics of open innovation. The concepts and types of patent pools, their advantages and disadvantages, and rules for the application of these relations to the provisions of antitrust laws.

Key words: patent, intellectual property, innovation process, patent pool, competition, anticompetitive concerted actions.

УДК 349.2

В. М. ПАВЛІЧЕНКО

Володимир Миколайович Павліченко, кандидат юридичних наук, старший викладач Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОЦЕСИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ ДО КРАЇН БЛИЗЬКОГО СХОДУ НА ПРИКЛАДІ ТУРЕЧЧИНИ

Нині в трудовому праві неповним та епізодичним є вивчення гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці державних службовців до законодавства країн Близького Сходу. Даний процес потребує вироблення та сприйняття національною правовою системою, спочатку загальних стандартів права, а потім – більш детального регулювання за певними сферами. Тож, результатом процесів гармонізації, згідно з нашим науковим дослідженням, є приведення національної системи до вдосконалення з юридичної точки зору та можливість усунути суперечності між нормами правових систем, а отже, забезпечить належний рівень їх функціонування з огляду на внесені зміни в ході гармонізації нормативно-правового забезпечення праці державних службовців України до країн Близького Сходу.

У якості вихідної теоретичної бази використані положення, що містяться у працях таких вчених, як: В. Б. Авер'янов, Л. В. Акопов, А. П. Альохін, Г. В. Атаманчук, Б. В. Бабін, І. А. Василенко, Н. І. Глазунова, А. А. Гришковець, А. А. Дьомін, Ю. М. Буравлев, Г. В. Ігнатов, В. А. Козбаненко, Ю. М. Козлов, Д. М. Овсянко, В. С. Нечипоренко, Ю. М. Старілов, Н. Ю. Хаманева. Використані праці відомих арабських учених включають праці Муси ібн Джафара ібн Хасана, Уммата аль Латиф Бинт Шараф Шейбана, Шабтома Мансура, Маджида аль Халіда, Сулеймана Мухаммеда аль-Гаммаді, Мухаммеда Муханов, Халілія Усмана, Аб-Далла Шалабана та ін.